

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوازدهم، شماره سوم (پیاپی ۴۵)، پاییز ۱۴۰۲

شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X-۲۵۸۸

<http://serd.khu.ac.ir>

DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.3.9

صفحات ۱۷-۳۴

مقاله پژوهشی

بازشناخت شاخص‌های روستاهای پیشرو در اشتغال‌زایی

(مطالعه موردی: روستاهای منطقه سیستان)

میثم بندانی؛ دانشجوی دکتری، جغرافیابورنامه ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه

سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

سیروس قنبری؛ دانشیار، جغرافیابورنامه ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه سیستان و

بلوچستان، زاهدان، ایران.

جواد بذرافشان؛ دانشیار، جغرافیابورنامه ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه سیستان

و بلوچستان، زاهدان، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۰۶/۱۱

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۱/۱۰

چکیده

اشتغال بهترین ضامن رفع فقر و محرومیت در جوامع روستایی است، اما منطقه سیستان با رکود اقتصادی، خشکسالی-های پی در پی، بی‌آبی و بیکاری، دچار مهاجرت و خالی از سکنه شدن روستاها می‌باشد. با توجه به این وضعیت نامساعد شغلی در منطقه، روستاهایی هستند که پیشرو در ایجاد اشتغال برای ساکنان خود می‌باشند. اما جهت تعیین این روستاها، ملاک یا شاخص مشخصی نوجود ندارد. در این راستا هدف از پژوهش حاضر بازشناخت شاخص‌های روستاهای پیشرو در اشتغال‌زایی می‌باشد. ماهیت این پژوهش از حیث هدف، کاربردی و به لحاظ روش، توصیفی - تحلیلی است و برای گردآوری اطلاعات از روش اسنادی و میدانی استفاده شده است. تعیین روستاهای پیشرو در اشتغال و مشخص نمودن آن‌ها در روستاهای منطقه طی چند مرحله صورت گرفت. یافته‌های مطالعات براساس نتایج به دست آمده از روش گام کوتاه‌ترین فاصله مدل تاکسونومی، نشان می‌دهد که از روستاهای منطقه سیستان ۸۱ روستا دارای نسبت اشتغال بالاتری برخوردار بوده‌اند. پس از تعیین شاخص‌های روستاهای پیشرو، روایی پرسشنامه محقق ساخته توسط متخصصین مرتبط با موضوع تأیید و ضریب پایایی (۰/۸۲۳) مورد تأیید قرار گرفت. نتایج سطح‌بندی شاخص‌های روستای پیشرو به روش تاکسونومی نشان داد که ۲۶ روستا در بالاترین سطح شاخص‌ها قرار گرفته و به عنوان روستاهای پیشرو در اشتغال در منطقه سیستان مشخص شدند. نتایج نشان می‌دهد روستای قلعه‌نو بالاترین امتیاز گردشگری (۴/۷) و روستاهای لوتک و خمر به ترتیب (۴/۸) و (۴/۷) بالاترین امتیاز تجارت و صنعت را به خود اختصاص داده‌اند.

واژگان کلیدی: روستای پیشرو، اشتغال، منطقه سیستان.

* ghanbari@gep.usb.ac.ir

(۱) مقدمه

روستاها حدود ۲۵ درصد از جمعیت کشور را شکل می‌دهند و بخش قابل توجهی از شاغلین حوزه‌های روستایی در بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن، بخش غیرکشاورزی شامل معادن، صنایع دستی، ساخت و ساز، تجارت، حمل و نقل، خدمات دولتی و شخصی مشغول به کار هستند (شکور و همکاران، ۱۴۰۰: ۸۴). که در صورت تحقق شرایط مساعد، می‌توانند نقش پراهمیتی در پیشرفت کشور بر عهده گیرند اما از این موضوع غفلت شده و جوامع روستایی کشور ما امروزه با پدیده‌های مانند افزایش جمعیت و بالا رفتن نرخ بیکاری، مهاجرت به شهرها به منظور یافتن شغل مواجه هستند. آدامو فشارهای ناشی از عوامل مؤثر اجتماعی، اقتصادی و محیطی که از تجهیزات خارجی و بیرونی متأثر است، در نگهداری طولانی مدت جمعیت در جوامع روستایی جهان سوم مشکل دانسته و مطرح می‌نماید که در جوامع روستایی نباید پرسید که چرا مردم روستاها را ترک می‌کنند بلکه باید پرسید که چرا در روستا باقی می‌مانند (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۳: ۲۱۰). لذا مهاجرت برای کسب موفقیت نتیجه منطقی این شعار شد: «شما بازنده خواهید بود؛ اگر روستا را ترک نکنید» (طاهرخانی، ۱۳۸۰: ۶۸). منطقه سیستان نیز از این قاعده مستثنی نبوده بلکه با رکود اقتصادی در روستاهای منطقه، بیکاری تعداد زیادی از نیروهای مازاد بخش کشاورزی، عدم زیرساخت‌های خدماتی (آب، برق، بهداشت و ...) مخصوصاً در روستاهای زیر ۲۰ خانوار، وجود زمینه‌های اشتغال و درآمد بهتر در شهرها، سیلاب‌ها و خشکسالی‌های پی در پی، فقدان آب و خاک مناسب و ده‌ها عامل دیگر، مهاجرت‌های روستایی در این مکان را تشدید کرده و باعث خالی از سکنه شدن بسیاری از روستاهای آن شده است (ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۹: ۱۴۵ و ابراهیم‌زاده و پایدار، ۱۳۹۸: ۲). سیستان با ۷۹۶ روستا، علاوه بر اینکه بر پایه جمعیت روستایی استوار می‌باشد، به دلیل قرار گرفتن در همسایگی کشورهای افغانستان و پاکستان از لحاظ سیاسی و ژئوپولیتیکی دارای اهمیت خاصی می‌باشد، بطوری‌که خالی از سکنه شدن روستاهای آن و تغییرات جمعیتی ممکن است حیات سیاسی این منطقه را با چالش روبرو کند. روستاهای سیستان در طی دوره‌های متمادی نقش مهاجر فرستی داشته‌اند، بطوری‌که سالانه تعداد زیادی از روستاها خالی از سکنه و روستائیان راه مهاجرت را در پیش می‌گیرند. آمارهای منتج شده از سرشماری‌ها بازگو کننده این است که تعداد روستاها از ۱۰۸۳ در سال ۱۳۶۵ به ۷۹۶ روستا در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته و ۲۸۷ روستا خالی از سکنه شده است (مرکز آمار ایران، ۹۵-۱۳۶۵). نتایج حاصل از محاسبات جمعیتی گویای این است که نرخ رشد جمعیت مناطق روستایی سیستان در طی سرشماری‌های ۶۵-۱۳۵۵، ۷۵-۱۳۶۵ و ۸۵-۱۳۷۵ به ترتیب از ۲/۹ درصد به ۱/۵ درصد و ۰/۵ درصد کاهش یافته است، اما محاسبات سرشماری سال ۱۳۹۵ نتایج چشم‌گیری را نشان می‌دهد، بطوری‌که نرخ رشد روستایی با عدد ۰/۵۴- درصد چهره‌ی منفی به خود گرفته است. عامل اصلی کاهش نرخ رشد جمعیت روستایی و خالی از سکنه شدن روستاها، مهاجرت‌های گسترده اخیر روستایی می‌باشد. شواهد نشان می‌دهد استمرار مهاجرت‌های روستایی آینده نامطلوبی را برای منطقه سیستان رقم خواهد زد و حیات سکونتگاه‌های روستایی با چالش مواجه خواهد شد. روستاییانی که زمانی به دلایل اجتماعی و اقتصادی، پایبندی شدیدی به ماندگاری در روستا داشته و هرگز به ترک آن نمی‌اندیشیدند، روستاها را ترک کرده و راهی شهرهای استان و دیگر مناطق کشور گردیده‌اند این اثرات منتج شده از عدم اشتغال پایدار روستائیان منطقه سیستان می‌باشد. با توجه به این وضعیت نامساعد شغلی در منطقه، روستاهایی هستند که پیشرو در ایجاد اشتغال برای ساکنان خود می‌باشند. که سنجش پتانسیل‌های مکانی - فضایی این روستاها برای دستیابی به قانون‌مندی حاکم بر موفقیت آن‌ها و رسیدن به اشتغالزایی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. روستاهای پیشروی فراوانی در کشور وجود دارد که گهگاهی به صورت مختصر، بدون چهارچوب علمی مشخص در مطبوعات و وب

سایت‌ها معرفی می‌شوند. که این مورد قبول جامعه علمی نیست. در این راستا هدف از پژوهش حاضر بازساخت شاخص‌های روستاهای پیشرو در اشتغالزایی می‌باشد. شایان ذکر است به دلیل، پیچیدگی، گستردگی و نو بودن موضوع مورد مطالعه، تلاش در تدوین نظریه‌ای که بتواند کلیت پدیده مورد نظر را تبیین کند، به ندرت صورت گرفته است. بنابراین در تدوین چهارچوب نظری مطالعه سعی خواهد شد تا با کمک دانش ضمنی خبرگان موجود در کشور، مدلی مفهومی، مشتمل بر مهم‌ترین مؤلفه‌ها (معیارها) و شاخص‌های «روستاهای پیشرو در اشتغالزایی» تدوین شود. با توجه به موارد ذکر شده این تحقیق در فرآیند پژوهش درصدد پاسخ‌گویی به سوال ذیل می‌باشد:

- شاخص‌های مؤثر برای تعیین روستاهای پیشرو در اشتغالزایی در ناحیه سیستان چیست؟

۲) مبانی نظری

اشتغال از مهم‌ترین مباحث مورد توجه در جامعه محسوب می‌شود و مقوله‌ای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است که باید تبیین و تحلیل گردد تا با ترسیم چشم‌اندازی واقع‌بینانه، راهکاری عملی تنظیم و به مرحله اجرا گذاشته شوند (امینی، ۱۳۹۴: ۲۴). از مهم‌ترین پارامترهای یک مدل کلان اقتصادی، اشتغال می‌باشد. هرگونه تغییر در این پارامتر اثرات خاص خود را بر دیگر پارامترهای اقتصادی بر جای خواهد گذاشت. اشتغال از نیازهای اصلی هر جامعه است که هرگونه نارسایی و یا کمبود در آن منشأ پیدایش بسیاری از ناهنجاری‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌شود که تحت تأثیر عوامل مختلفی است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱۶). امروزه اشتغال نه تنها امتیازی پر منزلت به حساب می‌آید بلکه ضرورتی برای بقاست و به عنوان یکی از وجوه حقوق بشر شناخته و در تمام مباحث اقتصادی یک بحث کلیدی و استراتژیک است. زیرا تأمین یا عدم تأمین اشتغال نیروی انسانی می‌تواند اثرات مثبت و منفی در چگونگی دستیابی به توسعه هر کشور داشته باشد. بهبود در فرصت‌های اشتغال روستایی چه در مزرعه و چه در خارج از مزرعه برای احیای روستاها ضروریست (سواری و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۳). ۷۰ درصد از فقرای جهان روستایی هستند جایی که زندگی تنها به فعالیت‌های کشاورزی بستگی دارد. بنابراین اجرای استراتژی‌های کاهش فقر از طریق افزایش فرصت‌های اشتغال مولد در مناطق روستایی ضروری بوده و یک چالش توسعه‌ای عمده است (کریم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۰). باور و اعتقاد به اینکه اشتغال در مبارزه با فقر و محرومیت اجتماعی امری ضروری و مؤثر می‌باشد را می‌توان در اسناد بین‌المللی و تحقیقات مختلف مشاهده کرد. به عنوان مثال کمیسیون اروپا تأکید می‌کند که اشتغال بهترین ضامن رفع فقر و محرومیت در جوامع روستایی است. همچنین اشتغال و داشتن شغل مناسب، سودمندی، شخصیت‌سازی، اجتماعی شدن، استقلال شخصی، مسئولیت‌پذیری، تعهد و جهت‌دهی به مسیر آینده را برای فرد به دنبال دارد. بنابراین می‌توان چنین عنوان کرد که دسترسی و دستیابی افراد به شغل مناسب، برای جوامع شهری و روستایی از الزامات دستیابی به توسعه می‌باشد (محمدی چناری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۲۲).

اشتغال در نواحی روستایی متفاوت از اشتغال در شهرهاست. فعالیت‌های کشاورزی در فرم دهقانی و سنتی خود فصلی بوده، به طور عمده متکی بر آب و زمین هستند و در نتیجه، تحولات آب و هوایی و تغییرات فصلی بر روند این فعالیت‌ها تأثیر گذاشته و آن‌ها را در فصول پرباران و معتدل، افزایش و در فصول سرد و خشک، کاهش می‌دهند. نوسانات آب و هوایی مؤثر بر فعالیت کشاورزی در انواع مختلف آن (زراعت و باغبانی، دامداری، جنگل-داری و صید آبزیان) اشتغال متناظر را هم تحت تأثیر قرار می‌دهند. بر این اساس، بیکاری غیر ارادی ناشی از تغییرات فصلی در امور کشاورزی جزء ویژگی‌های اصلی اشتغال نیروی انسانی است. نوع کشت محصولات دائمی (کشت آبی و دیم)، کشت تکی یا چند محصولی، نظام آبیاری سنتی یا مکانیزه، برداشت سنتی یا مکانیزه و

بازاررسانی محصولات همگی از متغیرهای اصلی تعیین‌کننده اشتغال در بخش زراعی مناطق روستایی است. دسترسی به علوفه و وجود مراتع مناسب، به اشتغال روستایی در بخش دامداری کمک می‌کند و مجوزهای صید آبریان، ساخت و بهره‌برداری از ادوات و تجهیزات صیادی و گردشگری ساحلی، مولد اشتغال در روستاهای ساحلی محسوب می‌شوند (عاقلی، ۱۴۰۰: ۸۵). در کشور ما وضعیت اشتغال در مناطق روستایی در مقایسه با مناطق شهری به مراتب نامطلوب‌تر و نامناسب‌تر است. وجود بالغ بر ۲/۵ میلیون نفر بیکار در روستاهای کشور ناشی از عوامل مختلف است که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، بخشی‌نگری در برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ای و عدم توجه به توسعه متوازن و پایدار است به طوری که توسعه صنایع سنگین و فعالیت‌های مرتبط با توسعه شهری موجب کاهش سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی شده است. در دهه گذشته، ۸۵ درصد فرصت‌های شغلی در مناطق شهری و فقط ۱۵ درصد فرصت‌های شغلی در روستاها ایجاد شده، این شرایط مهاجرت گسترده روستاییان در مناطق شهری، توسعه حاشیه‌نشینی، گسترش مشاغل کاذب و بسیاری از مسائل و مشکلات اجتماعی، فرهنگی و امنیتی را در پی داشته است (فرجی‌سبکبار و همکاران، ۱۳۹۴: ۵).

مفهوم پیشرو

واژه پیشرو (pishrow) در لغت‌نامه دهخدا به پیش‌رونده، مقدم، کسیکه نخست رفتن گیرد، پیشقدم، پیش-آهنگ، سرآهنگ، سرهنگ، طلایع. و در فرهنگ عمید با همین مضمون، پیشوا، راهنما، کسی که جلو برود و دیگران از عقب او حرکت کنند، پیش‌رونده، آن که پیشرفت کرده، پیشتاز، پیشگام، رهبر، پیشوا، مقتدا، آن که جلوتر از دیگران یا پیشاپیش آنان حرکت میکند، طلایه دار معنا شده است. یک از مفاهیم به نسبت نوین به شخصیت انسان در علم روان‌شناسی، شخصیت پیشرو است که نسبتاً می‌تواند برخی از ابعاد پیشرو بودن را تشریح نماید. شخصیت پیشرو که می‌توان مفهوم روستای پیشرو و هر عامل دیگر را نیز جایگزین آن نمود، توصیفی بر تمایلات رفتاری کلی برای شناسایی فرصت‌هایی است که به تغییر فعال امور درباره انسان منتهی می‌شود. در مقایسه با افراد یا روستاهای منفعل به لحاظ شخصیتی، شخصیت‌های پیشرو بیشتر مایل‌اند برای دستیابی و تحقق اهداف زندگی خود به صورتی فعال محیط اطراف خود را شکل دهند و دستکاری کنند. به همین دلیل افراد پیشرو به صورت منفعل در دریافت اطلاعات و فرصت‌ها عمل نمی‌کنند؛ بلکه به طور جدی، دانش و اطلاعات لازم را به دست می‌آورند و وارد عمل می‌شوند. بنابراین در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت شخصیت یا روستای پیشرو مبتنی بر مشخص‌هایی نظیر ابتکارگرایی، شناسایی ایده‌های نوین برای بهبود فرایندهای کاری و شرایط، روزآمد کردن مهارت‌ها و توانایی‌های اکتسابی و تلاش برای فهم دنیای اطراف است. شخصیت پیشرو با رضایت از کار و شغل، انگیزش برای آموزش و رشد و موفقیت حرفه‌ای به دنبال موفقیت بیشتر می‌باشد. تاکنون در هیچ متنی این نظریه را که پیشرو بودن چطور می‌تواند باعث تحول شود بیان نشده و ابعاد آن را مشخص ننموده است. در این راستا در ادامه متن با ذکر مثال این موضوع توضیح داده شده است.

همانطور که از لغت‌نامه‌ها مشخص است واژه پیشرو بیانگر جلوتر از دیگران و پیشاپیش دیگران می‌باشد. که این امر نسبی بوده و دارای نقطه آغاز تا بی‌نهایت می‌باشد. مانند اینکه عدد ۶ از عدد ۱ جلوتر است. مثالی (مثال اول) که برای این موضوع می‌توان بیان کرد: یک کلاس (الف) درس ۵ نفره را در نظر بگیرید. نمرات دانش‌آموزان این کلاس ۷، ۶، ۳، ۵ و ۹ می‌باشد. ابتدا باید بدانیم امتحان از چه نمره‌ای شروع می‌شود و انتهای آن چیست. در این مثال نقطه شروع صفر تا ۱۰ می‌باشد. وقتی این عوامل را مشخص نماییم می‌توانیم دانش‌آموز پیشرو و دارای نمره برتر را مشخص شود که در این مثال دانش‌آموزی که نمره ۹ را گرفته پیشرو نسبت به همکلاسی‌های خود

می‌باشد. در ادامه اگر بخواهیم دانش‌آموزان این کلاس را با کلاس "ب" مقایسه کنیم. این امر زمانی صورت می‌گیرد که رنج نمره و شروع و انتهای آن مشخص باشد. یعنی اینکه نمره امتحان آن‌ها نیز شروع آن صفر و انتهای آن ۱۰ باشد. در این صورت می‌توان مقایسه کرد. اگر نمره شروع این امتحان از صفر و انتهای آن ۲۰ باشد این مقایسه درست نمی‌باشد. در این راستا می‌توان بیان کرد پیشرو بودن را در مقیاس‌های مختلف مشخص نمود.

مثال دوم: روستاهای منطقه سیستان و گیلان را در نظر بگیرید. در حالت کلی این دو نقطه به لحاظ مکانی - فضایی، فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی تفاوت‌هایی دارند که در مقام مقایسه نباید قرار بگیرند. مانند دانش‌آموزان دو کلاس "الف" و "ب" که نمره شروع و انتهای امتحان آن‌ها با هم متفاوت می‌باشد. روستای پیشرو در این مناطق هر کدام نمره توسعه خود را دارند و قابل قیاس نیستند. اما اگر فرض این باشد که هر دو منطقه شاخص‌ها و نمره شروع و پایان یکسان داشته باشند، پس از بررسی با فرض اینکه نمره روستای پیشروی منطقه سیستان ۸ و نمره روستای منطقه گیلان ۱۷ بشود، نظریات زیر به وجود می‌آید:

۱- روستای پیشروی منطقه سیستان نسبت به روستاهای دیگر این منطقه پیشرو بوده و باید این روستاها مسیر ترقی و پیشرفت را طی نمایند تا بتوانند خود را به روستای پیشرو برسانند، این امر نسبت به روستاهای منطقه گیلان هم صدق می‌کند.

۲- همزمان روستای پیشروی منطقه سیستان نسبت به روستای پیشروی منطقه گیلان عقب‌ماندگی دارد و باید سعی کند بتواند خود را به سطوح بالاتر برساند.

۳- روستای پیشروی منطقه سیستان که در منطقه خود از همه روستاها جلوتر می‌باشد در مقام مقایسه از روستاهای منطقه گیلان که عقب‌ماندگی دارند و پیشروی منطقه خود نیستند ولی نمره بالاتری نسبت به روستای پیشروی منطقه سیستان دارند عقب‌مانده تر محسوب می‌شود.

۴- پیشرو بودن می‌تواند بین ۲ روستا تا تعداد بیشماری روستا صورت بگیرد. همانند انسان‌ها که بین ۲ یا میلیون‌ها انسان این تفاوت‌ها وجود دارد و برخی پیشرو می‌باشند.

۵- در مقام مقایسه پیشرو بودن یک فرد یا روستا در یک منطقه، می‌تواند به دلیل قرابت شناختی و معرفتی باعث تحرک و جوشش افراد و روستاهای اطراف شود.

۶- با توجه به نکته شماره ۵: شایان ذکر است در برخی مناطق تفاوت طبقاتی چندانی بین افراد و روستاها وجود ندارد و این امر باعث می‌شود حس نزدیکی و توان رسیدن و پیشرو شدن را برای همه به وجود بیاورد.

۷- تفاوت پیشرو و توسعه: با توجه به نکته شماره ۵، پیشرو بودن در هر منطقه می‌تواند امید و حرکت برای رسیدن به پیشرفت و پیشرو بودن ایجاد کند و بار معنایی مثبت دارد. و در بطن مناطق به اصطلاح توسعه‌نیافته نیز می‌تواند عامل رقابت را زنده کند. اما توسعه‌یافته یا توسعه‌نیافته بار منفی دارد و باعث می‌شود مناطق توسعه‌نیافته در مقام مقایسه با مناطق توسعه‌یافته قرار بگیرند باعث خمودگی و رکود شود.

۸- پیشرو بودن شامل افراد؛ روستا؛ شهر؛ اشتغال؛ کسب و کار؛ توسعه و پیشرفت؛ امکانات؛ فعالیت‌های اقتصادی؛ کشاورزی؛ صنعت؛ خدمات؛ گردشگری و غیره و هر عامل یا عواملی که قابلیت مقایسه و سنجش را داشته باشد می‌شود.

۹- شاخص‌های روستاهای پیشرو ابزاری هستند که قدرت یا ضعف اشتغالزایی روستاها را ارزیابی می‌کنند به بیان ساده روستاهای پیشرو پیش از بقیه روستاها تغییر می‌کنند. در مقابل روستاهای عقب‌مانده مبتنی بر مسیر گذشته و چرخه کند اشتغالزایی که در جریان است حرکت می‌کنند. اما در روستاهای پیشرو سیگنال‌های پیش-بینی کننده (قبل از وقوع رویدادها و روندها) ارائه می‌کنند.

در این قسمت مطالعاتی انجام شده‌اند (جدول ۱) که بیشترین قرابت معنایی را با پژوهش حاضر دارند:

جدول ۱. مطالعات مربوط با موضوع پژوهش

نتیجه	عنوان	محقق (سال)
نتایج نشان دادند بین شخصیت پیشرو با سرمایه معنوی و بهزیستی معنوی تعالی‌گرا رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.	تحلیلی بر نقش شخصیت پیشرو در رابطه سرمایه معنوی و بهزیستی معنوی تعالی‌گرا	گل‌پرور (۱۳۹۷)
یافته‌های تحقیق نشان داد که وجود شرکت‌های پیشرو و خوشه‌های کسب و کار بر نوآوری منطقه‌ای تأثیر دارد.	نقش شرکت‌های پیشرو و خوشه‌های کسب و کار در نوآوری منطقه‌ای	اسکندرزاده فرد و بهلولی (۱۳۹۹)
طبق داده‌های آماری در دوره ۱۳۹۸-۱۳۶۸ مرکز آمار ایران و بانک مرکزی، نرخ اشتغال در بخش کشاورزی به طور متوسط حول و حوش ۵۱ درصد پایدار مانده است و این بخش همچنان برتری خود را در زمینه اشتغال روستایی حفظ کرده است.	تحلیلی بر روند اشتغال در مناطق روستایی ایران	عاقلی (۱۴۰۰)
سه متغیر حمایت گوناگون نهادهای مسئول و متولی بخش کشاورزی، آگاهی درباره نیاز مصرف‌کنندگان و برداشت به موقع و کاهش تلفات، به ترتیب مهم‌ترین علل گسترش کسب و کار کشاورزی و روستایی و مدل راهبردی اشتغالزایی در محدوده‌های مورد مطالعه می‌باشند	ارائه مدل راهبردی اشتغالزایی و افزایش کسب و کار کشاورزی و روستایی در ایران	شکور و همکاران (۱۴۰۰)
معتقدند اشتغال غیرکشاورزی روستایی در جایی که موتورهای رشد پویا وجود دارد بیشترین کاهش فقر را داشته است.	اشتغال و درآمدهای غیرکشاورزی روستایی در آمریکای لاتین: بررسی اجمالی و پیامدهای سیاست	راردون و همکاران (۲۰۰۱)
یکی از اهداف مهم سیاستی این طرح، مهار مهاجرت روستایی از طریق تضمین فرصت‌های شغلی مبتنی بر تقاضا برای ۱۰۰ روز در سال در مناطق روستایی است.	طرح تضمین اشتغال روستایی هند - چگونه بر تصمیمات فصلی مهاجرت روستایی تأثیر می‌گذارد	ناندی و همکاران (۲۰۲۱)
از آنجایی که دسترسی به آموزش، مهارت، اعتبار و سرمایه اجتماعی عوامل حیاتی تعیین‌کننده تنوع اشتغال بخش غیرکشاورزی روستایی هستند، سیاست‌های خاصی برای افزایش دسترسی به این دارایی‌ها لازم است تا اشتغال بخش غیرکشاورزی روستایی در هند افزایش یابد.	بررسی وجود موانع ورود در اشتغال بخش غیرکشاورزی روستایی (RNFS) در هند: یک مدل سازی نظری و یک تحلیل تجربی	درال و مندل (۲۰۲۱)
این مطالعه پیشنهاد می‌کند که دولت‌های محلی باید سرمایه‌گذاری در آموزش روستایی و آموزش مهارت‌های حرفه‌ای را افزایش دهند و در دسترس بودن اعتبار روستایی را تقویت کنند تا شالوده خوبی برای فعالیت‌های خوداشتغالی در مناطق روستایی ایجاد کنند.	بررسی خوداشتغالی نیروی کار روستایی چین: امرار معاش یا فرصت؟ - یک مطالعه تجربی بر اساس داده‌های بررسی خرد در سطح ملی	ژانگ و همکاران (۲۰۲۱)

منبع: یافته‌های تحقیق؛ ۱۴۰۲

۳) روش تحقیق

ماهیت این پژوهش از حیث هدف، کاربردی و به لحاظ روش، توصیفی - تحلیلی است و برای گردآوری اطلاعات از روش اسنادی و میدانی استفاده شده است. تعیین روستاهای پیشرو در اشتغال و مشخص نمودن آن‌ها در روستاهای منطقه طی چند مرحله صورت گرفت. **مرحله اول:** با توجه به آمار سرشماری ۱۳۹۵، تعداد ۷۶۹ روستای دارای سکنه، روستاهای زیر ۵۰ خانوار در منطقه حذف گردید، دلیل تمرکز به معیار جمعیتی خانوار این است که جهت تحقق یافتن شاخص‌های روستای پیشرو و تعمیم‌پذیری آن‌ها، مناطق مورد مطالعه باید از حداقل ویژگی‌های جمعیتی مناسب بهره‌مند باشند تا در صورت رسیدن به نتیجه مطلوب بتوان نتایج را به سایر روستاهای با جمعیت کم‌تر تعمیم داد. از ۳۲۱ روستای بالای ۵۰ خانوار نسبت اشتغال آن‌ها از سرشماری ۱۳۹۰ مشخص گردید.

$$dr = d \pm 1Sd$$

$$*100 = \frac{\text{جمعیت شاغل ۱۰ ساله و بیش تر (یا ۱۵ ساله و بیش تر)}}{\text{جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر (یا ۱۵ ساله و بیش تر)}} = \text{نسبت اشتغال}$$

برای تعیین میزان اشتغال روستاها از گام کوتاه‌ترین فاصله در مدل تاکسونومی (میرلطفی و شهرکی، ۱۴۰۰: ۷۷۵) عددی استفاده شد.

در این پژوهش از نمرات نسبت اشتغال هر روستا به عنوان کوتاه‌ترین فاصله (dr) استفاده و بعد از گرفتن میانگین ($20/98$) و انحراف معیار ($8/11$)، داده‌ها در رابطه فوق با ضریب ۱ برای انحراف معیار گذاشته می‌شود. بدین ترتیب با تعیین دو عدد حد بالا و حد پایین، می‌توان سه گروه روستایی تشکیل داد:

$$-d = 20/98 - 1 \times (8/11) = 12/87$$

$$+d = 20/98 + 1 \times (8/11) = 29/09$$

گروه اول با میانگین امتیاز نسبت اشتغال بین ۱ تا $12/87$ ($-d$)، گروه دوم با میانگین امتیاز نسبت اشتغال بین $12/88$ تا $29/09$ و نهایتاً گروه سوم با میانگین امتیاز نسبت اشتغال بالای $29/10$ ($+d$).

نتایج این ارزیابی نشان می‌دهد، از ۳۲۱ روستای بالای ۵۰ خانوار منطقه سیستان ۸۲ روستا در گروه اول (سطح اشتغال پایین)، ۱۵۸ روستا در گروه دوم (سطح اشتغال متوسط) و ۸۱ روستا در گروه سوم (سطح اشتغال بالا) قرار دارند. بنابراین جهت ارزیابی شاخص‌های روستاهای پیشرو از گروه سوم روستاها (سطح اشتغال بالا) استفاده گردید.

مرحله دوم: با توجه به نو بودن موضوع مورد مطالعه، و نبود معیار و شاخص جهت مشخص نمودن روستاهای پیشرو، سعی شد در بررسی‌های گسترده کتابخانه‌ای و اسنادی، شاخص‌هایی که بتواند معرف روستاهای پیشرو در اشتغال باشد (جدول ۲) مشخص شده و جهت ارزیابی شاخص‌ها و ضریب اهمیت آن‌ها، از نظرات جامعه دانشگاهی، اداری و سازمانی استفاده گردید. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه تدوین شده با نظر کارشناسان خبره و دانشگاهی تأیید گردیده و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، پایایی برای شاخص‌های روستای پیشرو $0/823$ محاسبه شد که نشان از قابلیت اطمینان بالای پرسشنامه دارد.

جدول ۲. متغیر و شاخص‌های روستاهای پیشرو در اشتغال

شاخص‌ها	متغیر
تعداد شغل داخل روستا - اشتغال زراعی - اشتغال باغی - دامداری - اشتغال خدماتی - صنعت و صنایع دستی - گردشگری - کسب و کار اینترنتی - وجود بازار محلی - تجارت و بازرگانی - شاخص بودن در یک یا چند فعالیت - امتیاز کارشناسان مربوطه جهاد کشاورزی - امتیاز کارشناسان اداره کار و رفاه اجتماعی - امتیاز کارشناسان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی - امتیاز کارشناسان صنعت، معدن و تجارت - امتیاز کارشناسان کمیته امداد امام - امتیاز کارشناسان بنیاد برکت	اشتغال

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

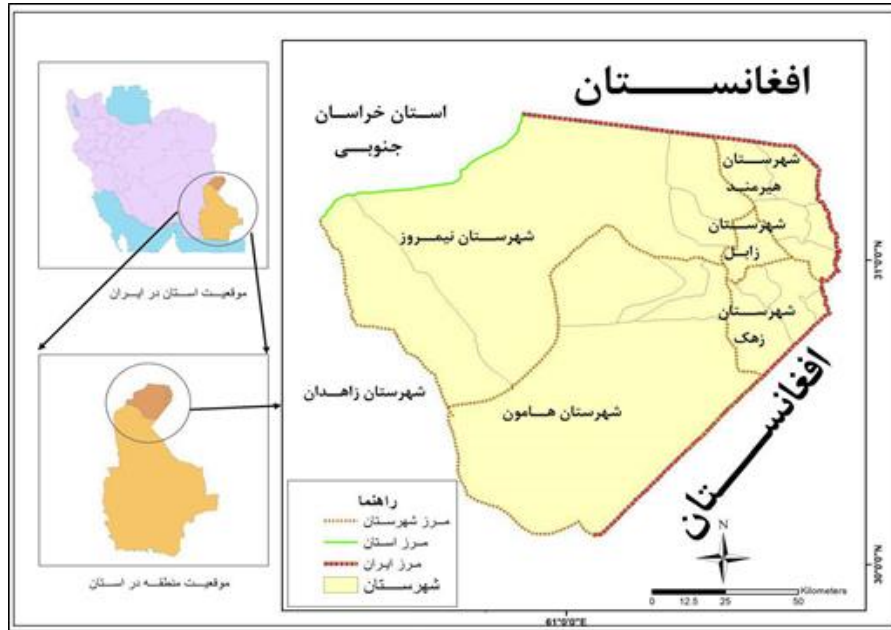
مرحله سوم:

در ادامه با توجه به تعیین شاخص‌های پیشرو به ادارات شهرستان‌های پنج‌گانه منطقه سیستان که مرتبط با اشتغال روستایی، شامل ادارات جهاد کشاورزی منطقه، کار و رفاه اجتماعی؛ میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی؛ صنعت، معدن و تجارت؛ بنیاد برکت؛ کمیته‌های امداد و استانداری سیستان و بلوچستان؛ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و همچنین مراکز این ادارات در استان مراجعه و با کارشناسان (۶۷ کارشناس) مربوطه مصاحبه انجام شد. در ادامه برای تعیین روستاهای پیشرو از گام کوتاه‌ترین فاصله در مدل تاکسونومی عددی استفاده شد. محدوده مورد مطالعه این پژوهش، منطقه سیستان است (شکل ۱). منطقه سیستان در محدوده زمانی پژوهش دارای پنج شهرستان زابل، زهک، هیرمند، نیمروز و هامون می‌باشد (جدول ۳).

جدول ۳. مشخصات عمومی شهرستان‌های منطقه سیستان بر اساس تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۵.

ردیف	شهرستان	بخش	شهر	نام دهستان
۱	زابل	مرکزی	بنجار	بنجار - کرباسک
۲	زهک	جزینک - مرکزی	زهک	جزینک - خمک - خواجه احمد - زهک
۳	هیرمند	قرقری - مرکزی	هیرمند	دوستمحمد - مارگان - جهان آباد - قرقری - اکبرآباد
۴	نیمروز	ادیمی - مرکزی	ادیمی	ادیمی - بزی - قائم آباد - سفیدآبه
۵	هامون	محمدآباد - مرکزی	محمد آباد	تیمورآباد - کوه خواجه - لوتک - محمدآباد

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

شکل ۱. نقشه موقعیت منطقه سیستان

۴ یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی نشان داد که ۸۱/۶ درصد پاسخگویان مرد و مابقی زن (۱۸/۴) بودند. میانگین سنی جامعه نمونه ۳۹/۵۲، با حداقل سن ۲۵ سال و حداکثر ۵۹ سال بود. از لحاظ سواد سواد ۲۱ درصد آن دارای مدرک دکتری و ۷۹ درصدشان دارای مدرک فوق لیسانس و لیسانس بودند.

نتایج سطح‌بندی روستاهای پیشرو در اشتغال با استفاده از گام کوتاه‌ترین فاصله مدل تاکسونومی

در این تحقیق پس از گرفتن نسبت اشتغال ۳۲۱ روستای بالای ۵۰ خانوار و استفاده از گام تعیین کوتاه‌ترین فاصله مدل تاکسونومی، ۸۱ روستا در گروه سطح اشتغال بالا قرار گرفته‌اند. در مرحله دوم پس از تعیین شاخص‌های روستای پیشرو در اشتغال، امتیازات این شاخص‌ها که توسط کارشناسان ادارات مرتبط با اشتغال روستا به آن داده شد که میانگین هر روستا در جدول ۴ و ۵ آورده شده است.

جدول ۴. نمرات کسب شده روستاهای پیشرو در اشتغال منطقه سیستان

ردیف	شهرستان	نام روستا	میانگین امتیاز کارشناسان جهاد کشاورزی برای هر روستا	میانگین امتیاز کارشناسان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی برای هر روستا	میانگین امتیاز کارشناسان اداره کار و رفاه اجتماعی برای هر روستا	میانگین امتیاز کارشناسان صنعت، معدن و تجارت برای هر روستا	میانگین امتیاز کارشناسان بنیاد برکت برای هر روستا	میانگین
۱	زاهد	قلعه نو	۳/۴	۴/۷	۳/۶	۳/۴	۳/۸	۳/۷
۲		سرحدی	۳/۳	۲/۴	۳/۱	۲/۴	۲/۹	۲/۸
۳		خمک	۴/۶	۳/۹	۴/۳	۴	۴/۳	۴/۱
۴		امیرنظام	۴/۱	۴/۴	۴/۲	۳/۹	۳/۷	۳/۹
۵		حسن خون	۳/۷	۳/۱	۴/۱	۴/۴	۴/۲	۳/۹
۶		ملک حیدری	۴/۲	۴/۴	۴/۱	۳/۷	۳/۱	۳/۹
۷		مجتمع محمدشاهکرم	۴	۳/۶	۴/۳	۴/۳	۴/۱	۳/۷
۸		اشترک حاجی نظر	۳/۸	۳/۴	۳/۹	۳/۸	۳/۷	۳/۶
۹	بندر	کریم کشته	۲/۸	۲/۶	۳/۱	۳/۲	۲/۴	۲/۷
۱۰		خمر	۳/۹	۴	۴/۳	۴/۳	۴/۷	۴/۲
۱۱		ملاسلطان	۲/۶	۲/۴	۲/۸	۳/۱	۲/۱	۲/۶
۱۲		شهرک گل بیک	۲/۴	۲/۸	۳/۲	۳/۱	۲/۱	۲/۷
۱۳		ملکی	۲/۳	۲/۴	۲/۷	۲/۱	۲/۶	۲/۴
۱۴		جهانتیغ	۲/۳	۲	۲/۴	۲/۳	۲	۲/۱
۱۵		چاردری	۲/۱	۲/۳	۲/۳	۲/۴	۲/۷	۲/۴
۱۶		شندل	۳/۷	۳/۹	۳/۸	۳/۹	۳/۷	۳/۸
۱۷		پکک حاجی حیدر	۲	۱/۸	۲/۲	۱/۷	۱/۷	۱/۸
۱۸		سنجرانی	۳/۹	۳/۶	۳/۹	۳/۸	۳/۹	۳/۸
۱۹		میلک	۳/۶	۳/۷	۳/۹	۴/۲	۴/۶	۳/۹
۲۰		ساسولی	۱/۷	۱/۶	۱/۹	۱/۸	۱/۷	۱/۷
۲۱		کنگ شیرعلی خان	۲/۹	۲/۶	۲/۸	۲/۷	۲/۱	۱/۹
۲۲	ملادادی	۲/۶	۲/۷	۲/۴	۲/۳	۲/۳	۲/۱	
۲۳	بیمروز	بالاخانه	۳/۲	۴	۳/۹	۳/۸	۳/۹	۳/۸
۲۴		طاغذی	۳/۳	۳/۹	۳/۸	۴	۳/۳	۳/۶
۲۵		منصوری	۲/۱	۲/۲	۲/۴	۲/۲	۲/۶	۲/۳
۲۶		فقیر لشکری	۳/۴	۳/۴	۳/۸	۳/۹	۳/۸	۳/۶
۲۷		چرک	۱/۶	۱/۷	۱/۸	۱/۷	۲/۲	۱/۸
۲۸		پلگی بزی	۲/۱	۲/۴	۲/۳	۲/۷	۲/۶	۲/۴
۲۹		گلخانی	۳/۱	۲/۸	۳/۲	۲/۶	۲/۴	۲/۷
۳۰		لورگ باغ	۳/۱	۲/۹	۳	۲/۸	۲/۸	۲/۹
۳۱		محمدآباد لورگ	۳	۲/۴	۳/۱	۲/۶	۲/۸	۲/۶

							باغ		
۴	۴/۲	۴	۳/۹	۴	۳/۸	۴/۱	شهرک گلخانی		۳۲
۱/۶	۱/۶	۱/۵	۱/۶	۱/۸	۱/۶	۱/۷	ناصرآباد علیا		۳۳
۱/۸	۲	۱/۷	۲/۲	۱/۶	۱/۷	۱/۸	تیمورآباد شیخی		۳۴
۳/۶	۳/۳	۳/۷	۳/۹	۳/۹	۳/۴	۳/۶	سه قلعه		۳۵
۳/۶	۳	۳/۷	۳/۸	۳/۶	۳/۹	۳/۷	فتح اله		۳۶
۳/۷	۳/۱	۴/۲	۴/۱	۳/۹	۳/۴	۳/۵	خراشادی		۳۷
۳/۶	۳/۶	۳/۹	۳/۷	۳/۹	۳/۳	۳/۲	قائم آباد		۳۸
۳/۸	۴	۳/۹	۴	۳/۸	۳/۷	۳/۴	سفیدآبه		۳۹
۲/۴	۲/۱	۲/۴	۲/۷	۲/۶	۲/۳	۲/۳	افضل آباد	ه م و ن	۴۰

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

در شهرستان زهک روستای قلعه‌نو بالاترین امتیاز (۴/۷) کارشناسان میراث فرهنگی و گردشگری و روستای سرحدی (۲/۴) کمترین امتیاز را کسب کرده است. در میانگین کلی نیز روستای خمک (۴/۱) بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است. در بین روستاهای شهرستان هیرمند، روستای خمر بالاترین امتیاز (۴/۷) کارشناسان صنعت، معدن و تجارت را به خود اختصاص داده است. همچنین بالاترین امتیاز کلی در بین روستاهای این شهرستان، روستای خمر با امتیاز ۴/۲ رتبه اول، روستای میلک با امتیاز ۳/۹ رتبه دوم و روستاهای سنجرانی و شندل با میانگین ۳/۸ همزمان رتبه سوم را کسب کرده‌اند. در بین روستاهای شهرستان نیمروز، روستای شهرک گلخانی بالاترین امتیاز (۴/۱) کارشناسان جهاد کشاورزی و روستای چرک (۱/۶) کمترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند. روستای بالاخانه بالاترین امتیاز (۴) کارشناسان میراث فرهنگی و گردشگری و روستای طاغذی و سفیدآبه بالاترین امتیاز (۴) کارشناسان کار و رفاه اجتماعی را کسب کرده‌اند. با توجه به میانگین امتیازها روستای شهرک گلخانی (۴) رتبه اول، سفیدآبه و بالاخانه با میانگین ۳/۸ به صورت مشترک رتبه دوم و روستای خراشادی با میانگین ۳/۷ رتبه سوم را در بین روستاهای شهرستان نیمروز به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۵. نمرات کسب شده روستاهای پیشرو در اشتغال منطقه سیستان

رتبه	شهرستان	نام روستا	میانگین امتیاز کارشناسان جهاد کشاورزی برای هر روستا	میانگین امتیاز کارشناسان میراث فرهنگی و صنایع دستی برای هر روستا	میانگین امتیاز کارشناسان کمیته امداد امام برای هر روستا	میانگین امتیاز کارشناسان اداره کار و رفاه اجتماعی برای هر روستا	میانگین امتیاز کارشناسان صنعت، معدن و تجارت برای هر روستا	میانگین امتیاز کارشناسان بنیاد برکت برای هر روستا	میانگین
۴۱	هامون	شهرک موسی سالاری	۲/۳	۲/۴	۲/۶	۲/۷	۲/۶	۳	۲/۶
۴۲		شهرک سالاری	۲/۶	۲/۳	۲/۷	۲/۳	۲/۴	۲/۴	۲/۴
۴۳		دادی	۱/۹	۱/۹	۱/۹	۱/۶	۱/۸	۱/۹	۱/۸

۱/۳	۱/۳	۱/۲	۱/۶	۱/۲	۱/۴	۱/۳	شهرک سنچولی	۴۴
۱/۵	۱/۵	۱/۳	۱/۷	۱/۶	۱/۴	۱/۵	بلند	۴۵
۱/۶	۱/۳	۱/۵	۱/۸	۱/۷	۱/۶	۱/۷	شهرک ابوالفضل	۴۶
۲/۵	۲/۷	۲	۲	۲/۸	۲/۹	۲/۶	اسماعیل قنبر	۴۷
۲/۳	۲/۳	۲/۴	۱/۹	۲/۳	۲/۶	۲/۵	ملاعلی	۴۸
۲/۴	۲/۳	۲/۴	۲/۱	۲/۳	۲/۷	۲/۶	لطف اله	۴۹
۲/۶	۲/۶	۳	۲/۶	۲/۷	۲/۳	۲/۴	آزادی	۵۰
۴/۳	۴/۳	۴/۸	۴/۵	۴/۲	۴/۱	۳/۹	لوتک	۵۱
۴/۱	۳/۹	۴/۵	۴/۴	۳/۸	۴/۲	۳/۸	اسلام آباد لوتک	۵۲
۲/۶	۲/۶	۳	۲/۳	۲/۶	۲/۷	۲/۴	حسین آباد فلفلی	۵۳
۱/۷	۱/۵	۱/۸	۱/۷	۱/۹	۱/۶	۱/۷	بندهی	۵۴
۱/۶	۱/۶	۱/۵	۱/۸	۱/۷	۱/۶	۱/۶	بنیاد ملنگ	۵۵
۲/۳	۲/۳	۱/۹	۲/۵	۲/۶	۲/۴	۲/۳	آخوند غلامی	۵۶
۲/۴	۲/۳	۲/۴	۲/۱	۲/۳	۲/۶	۲/۷	حسین باقر	۵۷
۲/۶	۲/۳	۲/۶	۲/۸	۲/۳	۲/۷	۲/۹	سدکی	۵۸
۲/۷	۳/۲	۲/۱	۲/۶	۳/۱	۲/۴	۲/۸	آبادی امام زمان	۵۹
۲/۴	۲	۲/۲	۲/۴	۲/۷	۲/۳	۲/۸	میر	۶۰
۲/۶	۲/۴	۲/۶	۲/۳	۲/۴	۲/۸	۳/۱	کوشه علیا	۶۱
۱/۸	۱/۸	۱/۹	۱/۶	۱/۹	۱/۷	۲/۱	باغک	۶۲
۲	۱/۶	۱/۶	۱/۶	۱/۸	۲/۱	۲/۳	ابراهیم آباد	۶۳
۱/۴	۱/۴	۱/۲	۱/۴	۱/۵	۱/۵	۱/۶	عباسیه	۶۴
۱/۶	۱/۲	۱/۸	۱/۶	۱/۷	۱/۷	۱/۶	تمبکا	۶۵
۳/۹	۴	۳/۸	۳/۸	۳/۹	۴/۲	۳/۹	فیروزه ای	۶۶
۴/۱	۴	۴/۲	۴	۴/۱	۴/۵	۴/۲	کریاسک	۶۷
۲/۴	۲/۱	۲/۳	۲/۳	۲/۷	۲/۶	۲/۴	ده نو	۶۸
۲/۶	۲/۶	۲/۳	۲/۳	۲/۸	۲/۹	۲/۷	محمدآباد هراتی	۶۹
۱/۷	۱/۷	۱/۵	۱/۸	۱/۶	۱/۷	۱/۹	بامری	۷۰
۲/۱	۲/۳	۱/۹	۱/۹	۲/۳	۲/۱	۲/۱	کربلایی قربان	۷۱
۱/۸	۱/۴	۱/۷	۱/۸	۲/۲	۱/۹	۲	غلامان	۷۲
۴	۳/۸	۴/۱	۴/۳	۴/۳	۴/۱	۳/۸	زاله ای	۷۳
۲/۷	۳/۱	۲/۱	۲/۸	۳/۲	۲/۴	۲/۶	گل آباد اول	۷۴
۳/۸	۳/۴	۳/۶	۴/۱	۳/۷	۳/۷	۴/۵	تپه دز	۷۵
۲/۹	۲	۲/۷	۲/۹	۳/۱	۳	۳/۷	نهور	۷۶
۱/۷	۱/۳	۱/۶	۱/۶	۱/۷	۲/۱	۲/۱	رضا	۷۷
۱/۸	۲	۱/۹	۱/۶	۱/۹	۱/۷	۱/۹	سادات	۷۸
۱/۵	۱/۸	۱/۴	۱/۶	۱/۴	۱/۳	۱/۷	نظر سارانی	۷۹
۱/۸	۱/۹	۱/۶	۱/۹	۱/۸	۱/۸	۱/۸	محمدآباد	۸۰
۱/۷	۱/۶	۱/۹	۱/۷	۱/۶	۱/۷	۱/۸	دهکول	۸۱

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

در بین روستاهای شهرستان هامون، روستای لوتک بالاترین امتیاز (۴/۸) کارشناسان صنعت، معدن و تجارت و کارشناسان کار و رفاه اجتماعی (۴/۵) را به خود اختصاص داده است. با توجه به میانگین امتیازهای کسب شده، روستای لوتک (۴/۳)، اسلام‌آباد لوتک (۴/۱) و روستای فیروزه‌ای (۳/۹) به ترتیب رتبه‌های اول تا سوم را کسب

کرده‌اند. شهرک سنچولی با میانگین امتیاز ۱/۳ کمترین میانگین امتیازها را به خود اختصاص داده است. در بین روستاهای شهرستان زابل، روستای تپه‌دز (۴/۵) و روستای کرباسک (۴/۲) بالاترین امتیاز کارشناسان جهاد کشاورزی را کسب کرده‌اند. روستای ژاله‌ای با امتیاز ۴/۳ بالاترین امتیاز کارشناسان کمیته امداد و کار و رفاه اجتماعی را به خود اختصاص داده است. با توجه به میانگین امتیازهای کسب شده روستای کرباسک (۴/۱)، روستای ژاله‌ای (۴) و روستای تپه‌دز (۳/۸) رتبه اول تا سوم و روستای نظر سارانی (۱/۵) کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است.

در مرحله سوم پژوهش از نمرات کسب شده هر روستا از شاخص‌های روستای پیشرو که توسط کارشناسان مربوطه امتیازدهی شده بود به عنوان کوتاه‌ترین فاصله (dr) استفاده و بعد از گرفتن میانگین (۲/۷۱) و انحراف معیار (۰/۸۷)، داده‌ها در رابطه فوق با ضریب ۱ برای انحراف معیار گذاشته می‌شود. بدین ترتیب با تعیین دو عدد حد بالا و حد پایین، می‌توان سه گروه روستایی تشکیل داد:

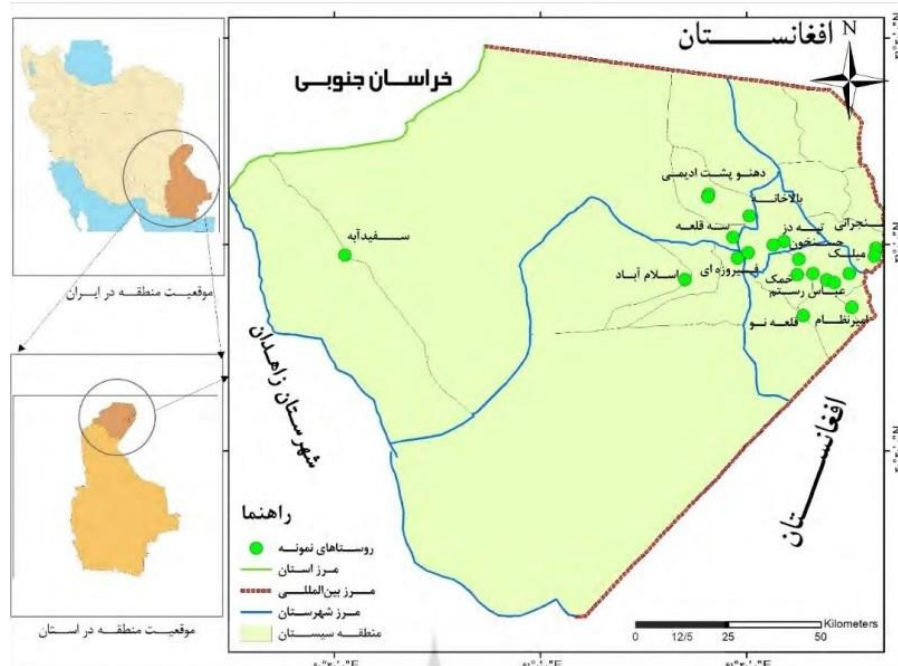
$$-d = 2/71 - 1 \times (0.87) = 1/84$$

$$+d = 2/71 + 1 \times (0.87) = 3/58$$

گروه اول با میانگین امتیاز شاخص روستای پیشرو بین ۱ تا ۱/۸۴ (-d)، گروه دوم با میانگین امتیاز بین ۱/۸۵ تا ۳/۵۸ و نهایتاً گروه سوم با میانگین امتیاز بالای ۳/۵۹ (+d). به ترتیب ۲۱ روستا در گروه اول سطح پایین شاخص‌های روستای پیشرو، ۳۴ روستا در سطح میانی و ۲۶ روستا در سطح بالا و به عنوان روستای پیشرو در اشتغال در روستاهای منطقه سیستان انتخاب شدند.

جدول ۶. سطح‌بندی روستاها بر اساس شاخص‌های روستاهای پیشرو در اشتغال بر اساس کام کوتاه‌ترین فاصله مدل ناکسونومی

سطوح	روستا	تعداد	درصد
سطح پایین	پکک حاجی حیدر - ساسولی - چرک - ناصرآباد علیا - تیمورآباد شیخی - دادی - شهرک سنچولی - بلند - شهرک ابوالفضل - بندهی - بنیادملنگ - باغک - عباسیه - تمبکا - بامری - غلامان - رضا - سادات - نظر سارانی - محمدآباد - دهکول	۲۱	۲۵/۹
سطح متوسط	سرحدی - کریم‌کشته - ملاسلطان - شهرک گل بیک - ملکی - جهانتیغ - چاردری - کنگ شیرعلی خان - ملادادی - منصوری - پلگی بزی - گلخانی - لورگ باغ - محمدآباد لورگ باغ - افضل‌آباد - شهرک موسی‌سالاری - شهرک سالاری - اسماعیل قنبر - ملاعلی - لطف‌اله - آزادی - حسین‌آباد فلفلی - آخوندغلامی - حسین‌باقر - سدکی - آبادی امام زمان - میر - کوشه علیا - ابراهیم‌آباد - ده نو - محمدآبادهراتی - کربلایی قربان - گل‌آباد اول - نهور	۳۴	۴۱/۹
سطح بالا	قلعه نو - خمک - امیرنظام - حسنخون - ملک حیدری - مجتمع مسکونی محمدشاه‌کرم - اشترک حاجی نظر - خمر - شندل - سنجرانی - میلک - بالاخانه - طاغدی - فقیر لشکری - شهرک گلخانی - سه قلعه - فتح‌اله - خراشادی - قائم‌آباد - سفیدآبه - لوتک - اسلام‌آباد لوتک - فیروزه‌ای - کرباسک - ژاله‌ای - تپه‌دز	۲۶	۳۲/۲
	جمع	۸۱	۱۰۰

شکل ۲. نقشه روستاهای پیشرو در اشتغال در منطقه سیستان

۵) نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف شناخت شاخص‌های روستاهای پیشرو در اشتغال اجرا و مشخص شد، با توجه به نو بودن موضوع مورد مطالعه، و نبود معیار و شاخص جهت مشخص نمودن روستاهای پیشرو، سعی شد در بررسی‌های گسترده کتابخانه‌ای و اسنادی، برای اولین بار شاخص‌هایی که بتواند معرف روستاهای پیشرو در اشتغال باشد در این تحقیق معرفی گردد. در این راستا روستاهای منطقه سیستان را مورد بررسی قرار گرفت. روستاهای منطقه سیستان دچار چالش‌های اساسی همچون خشکسالی، بی‌آبی، رکود اقتصادی، طوفان‌های ماسه، مهاجرت روستایی و تخلیه روستا، بیکاری و وضعیت نامساعد شغلی می‌باشند. اقتصاددانان تأمین اشتغال کامل در کنار رشد مداوم اقتصادی، تثبیت سطح قیمت‌ها و موازنه تراز پرداخت‌ها را اهداف چهارگانه اقتصادی بیان می‌کنند، اما به اتفاق اشتغال کامل را مهم‌ترین آن‌ها می‌دانند (مهدوی‌عادلی، ۱۳۸۰: ۹۲). شایان ذکر است اشتغال رکن اساسی رشد و پیشرفت است، در عین حال، موجب آسایش و رفاه جامعه نیز می‌شود. اسپینوزا معتقد است که کار، عمیق‌ترین صورت اجتماعی پایدار در حیات آدمی است، بدون آن نه تولید، نه گسترش، نه ازدیاد وسایل و لوازم زندگی هیچ یک قابل تصور نخواهد بود. بنابراین، اشتغال در ارتباط مستقیم با توسعه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه بوده و به روند توسعه و پیشرفت‌های جامعه و موفقیت یا عدم موفقیت برنامه‌های توسعه بستگی دارد مطالعه بازار کار در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که مسأله اشتغال و بیکاری در تمام کشورها به ویژه در کشورهای در حال توسعه، با شدت و ضعف‌هایی وجود دارد (سواری و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۳). با توجه به اهمیت اشتغال و چالش‌های شغلی روستاهای منطقه سیستان، ویژگی‌های روستاهای پیشرو به گونه‌ای است که حتی در این منطقه نیز با دقت نظر می‌توان به روستاهای پیشرو در اشتغال رسید. در این راستا این روستاها طی چند مرحله مشخص گردید. در مرحله اول تمام ۷۹۶ روستای منطقه، نسبت اشتغال آن‌ها تعیین و با مدل گام کوتاه-ترین فاصله تاکسونومی روستاها به سه گروه تقسیم گردیده و روستاها دارای نسبت اشتغال بالا که ۸۱ روستا بودند به عنوان روستاهای جامعه آماری مشخص شدند. در مرحله دوم شاخص‌هایی که بتواند معرف روستاهای

پیشرو در اشتغال باشد مشخص شده و جهت ارزیابی شاخص‌ها و ضریب اهمیت آن‌ها، از نظرات جامعه دانشگاهی، اداری و سازمانی استفاده گردید. رویی صوری و محتوایی پرسشنامه تدوین شده با نظر کارشناسان خبره و دانشگاهی تأیید گردیده و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، پایایی برای شاخص‌های روستای پیشرو ۰/۸۲۳ محاسبه شد که نشان از قابلیت اطمینان بالای پرسشنامه دارد. در مرحله سوم ۸۱ روستای دارای نسبت اشتغال بالا که در مرحله اول مشخص شده بودند مورد ارزیابی و امتیازدهی کارشناسان ادارات مرتبط با اشتغال روستایی مورد تحلیل قرار گرفته و پس از جمع‌بندی میانگین امتیازات داده شده به روستاها، با استفاده از مدل گام کوتاه‌ترین فاصله تاکسونومی، این روستاها به سه گروه تقسیم شدند. شایان ذکر است که ۲۶ روستا دارای بالاترین سطح امتیاز شده، که به عنوان روستاهای پیشرو در منطقه سیستان مشخص شدند. در بین روستاهای پیشرو روستای خمک (۴/۶) و روستای تپه دز (۴/۵) بالاترین امتیاز کارشناسان جهاد کشاورزی؛ روستای قلعه-نو (۴/۷) بالاترین میانگین امتیاز کارشناسان میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی؛ روستاهای لوتک (۴/۸) و خمر (۴/۷) بالاترین میانگین امتیاز کارشناسان صنعت، معدن و تجارت؛ روستاهای خمک و لوتک بالاترین امتیاز کارشناسان بنیاد برکت؛ روستاهای خمک، محمدشاه‌کرم، خمر و ژاله‌ای به صورت مشترک بالاترین امتیاز کارشناسان کمیته امداد امام و روستاهای لوتک (۴/۵)، اسلام آباد لوتک (۴/۴) و حسنخون (۴/۴) بالاترین امتیاز کارشناسان اداره کار و رفاه اجتماعی را به خود اختصاص داده‌اند. روستاهای لوتک (۴/۳) و خمک (۴/۲) بالاترین امتیاز میانگین کلی روستاهای پیشرو را به خود اختصاص داده‌اند. در پایان باید گفت نتایج این تحقیق به لحاظ موضوعی یعنی بازشناخت شاخص‌های روستاهای پیشرو در اشتغال با تحقیقات مشابه مورد بررسی همسو نیست، در این راستا پیشنهادهای زیر مطرح می‌گردد:

- روستاهای پیشرو می‌توانند الگوی روستاهای دیگر منطقه سیستان قرار گرفته تا بتوانند مسیر پیشرفت را طی نمایند؛
- ادارات مرتبط با اشتغال می‌توانند بر روی عوامل موفقیت روستاهای پیشرو تأکید نمایند تا این روستاها، مسیر پیشرفت خود را سریع‌تر طی نمایند؛
- استفاده از شاخص‌های روستاهای پیشرو، در ادارات و وزارتخانه‌های مرتبط با روستا؛ و
- اعضاء جامعه دانشگاهی و پژوهش به جنبه‌های دیگر روستاهای پیشرو، مانند روستاهای پیشرو در توسعه، روستاهای پیشرو در حکمرانی، روستاهای پیشرو در گردشگری، کشاورزی و غیره بپردازند. تا مبانی نظری روستاهای پیشرو کامل‌تر گردد. در این زمینه نویسندگان نیز تمام توان خود را در خدمت جامعه علمی قرار می‌دهند.

۶ منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی، (۱۳۸۹)، مهاجرت‌های روستایی و علل و پیامدهای آن نمونه: استان سیستان و بلوچستان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۶۰، صص ۱۶۸-۱۴۳.
- ابراهیم‌زاده، عیسی و پایدار، ابوذر، (۱۳۹۸)، برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی و اشتغالزایی روستایی بر پایه پیشران‌ها و زنجیره پیشین و پسین مطالعه موردی: روستای مسجد ابوالفضل در ایرانشهر، جغرافیا و توسعه، سال ۱۷، شماره ۵۷، صص ۳۰-۱.
- اسکندرزاده فرد، توحید و بهلولی، نادر، (۱۳۹۹)، نقش شرکت‌های پیشرو و خوشه‌های کسب و کار در نوآوری منطقه‌ای، نشریه علمی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره دهم، شماره یک، صص ۱۸۸-۱۶۱.

- امینی، علیرضا، (۱۳۹۴)، تحلیل بازار کار و سیاست‌های اشتغالزایی اقتصاد ایران (با تأکید بر برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی)، مجله اقتصادی، شماره ۵ و ۶، سال ۱۵، صص ۲۳-۴۰.
- سواری، مسلم، اسدی، زینب و حسن‌پور، کبری، (۱۳۹۹)، تدوین راهبردهای توسعه اشتغال پایدار در مناطق روستایی شهرستان دامغان، راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی، سال ۷، شماره ۱۳، صص ۵۳-۴۲.
- شکور، علی، شجاعی فرد، علی، جعفری، مهتاب، (۱۴۰۰)، ارائه مدل راهبردی اشتغالزایی و افزایش کسب و کار کشاورزی و روستایی در ایران، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۱۱، شماره ۴۲، صص ۱۰۱-۸۲.
- طاهرخانی، مهدی، (۱۳۸۰)، تحلیلی بر عوامل موثر در مهاجرت‌های روستا - شهری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۶۲، صص ۹۳-۶۷.
- عاقلی، لطفعلی، (۱۴۰۰)، تحلیلی بر روند اشتغال در مناطق روستایی در ایران، مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، سال دوم، شماره اول، شماره پیاپی ۴، صص ۱۰۲-۸۱.
- فرجی‌سبکبار، حسنعلی، ملایی، نادر و هاجری، بهرام، (۱۳۹۴)، تحلیل فضایی الگوی اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت نواحی روستایی ایران، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۱، بهار، پیاپی ۱۱، صص ۱۴-۱.
- کریم‌زاده، حسین، ولانی، محمد و منافی‌آذر، رضا، (۱۳۹۵)، تنوع‌بخشی به فعالیت‌ها در پایداری اقتصاد روستایی، مطالعه موردی: دهستان مرحمت‌آباد میانی شهرستان میاندوآب، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال ششم، شماره پیاپی ۲۰، صص ۱۴۲-۱۲۹.
- گل‌پرور، محسن، (۱۳۹۷)، تحلیلی بر نقش شخصیت پیشرو در رابطه سرمایه معنوی و بهزیستی معنوی تعالی‌گرا، پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت، سال چهارم، شماره اول، پیاپی ۱۳، صص ۳۴-۱۹.
- محمدی، هادی، فلیحی، نعمت و باقرآبادی، صمد، (۱۳۹۲)، تحلیل عوامل موثر بر اشتغال بخش کشاورزی (مطالعه موردی استان ایلام، کردستان، کرمانشاه و همدان)، فصلنامه علوم اقتصادی، سال ۷، شماره ۲۲، صص ۱۳۵-۱۱۵.
- محمودی چناری، حبیب، رحیمی‌پور شیخانی نژاد، محمدعلی، مومنی‌طارمسری، فاطمه، نصیری، فاطمه، جنسی، زهرا، (۱۳۹۹)، تحلیل اهمیت - عملکرد شاخص‌های اشتغال پایدار روستایی مبتنی بر محیط طبیعی نمونه موردی: ناحیه‌ی روستایی شرق گیلان، مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، سال اول، شماره سوم، صص ۱۴۵-۱۱۹.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۵۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان زابل، تهران.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۶۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان زابل، تهران.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۷۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان زابل، تهران.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۸۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان زابل، تهران.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان زابل، تهران.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان زابل، تهران.
- مهدوی، مسعود؛ قدیری‌معصوم، مجتبی و محمدی‌یگانه، بهروز، (۱۳۸۳)، نقش عوامل جغرافیای طبیعی در ناپایداری مهاجرت‌های روستایی استان زنجان، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۹، صص ۲۲۲-۲۰۵.
- مهدوی‌عادل، محمدحسین، (۱۳۸۰)، راهبردهای توسعه اشتغال در استان خراسان، مجله دانش و توسعه، شماره ۱۴، صص ۹۱-۱۱۰.
- میرلطفی، محمودرضا و شهرکی، سعیده، (۱۴۰۰)، تحلیل اثرات آرمان‌گرایی روستائیان بر توسعه روستایی (مورد مطالعه: منطقه سیستان)، پژوهش‌های روستایی، دوره ۱۲، شماره ۴، صص ۷۸۰-۷۶۸.
- Drall Anviksha, Sabuj Kumar Mandal (2021), **Investigating the existence of entry barriers in rural non-farm sector (RNFS) employment in India: A theoretical modelling and an empirical analysis**, World Development, Volume 141, May 2021, 105381, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105381>
- Nandy Amarendu, Chhavi Tiwari, Sayantan Kundu (2021), **India's Rural Employment Guarantee Scheme - How does it influence seasonal rural out-migration decisions?** Journal of Policy Modeling, Available online 5 October 2021, <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2021.09.001>

- Reardon Thomas, Julio Berdegue, Germán Escobar (2001), **Rural Nonfarm Employment and Incomes in Latin America: Overview and Policy Implications**, World Development, Volume 29, Issue 3, March 2001, Pages 395 -409, [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(00\)00112-1](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(00)00112-1)
- Zhang Tonglong, MengnaZhang, LinxiuZhang (2021), **Self-employment of Chinese rural labor force: Subsistence or opportunity? An empirical study based on nationally representative micro-survey data**, Journal of Asian Economics, Volume 77, December 2021, 101397, <https://doi.org/10.1016/j.asieco.2021.101397>.